

УДК 347
ББК 67.34
А43

Відповідальний за випуск професор *В. І. Борисова*

Актуальні проблеми приватного права : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 94-й річниці з дня народження д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 19 лют. 2016 р.). – Х. : Право, 2016. – 364 с.

ISBN 978-966-458-981-6

19 лютого 2016 року кафедраю цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого разом з Національною академією правових наук України і Харківським обласним осередком Всеукраїнської громадської організації «Асоціація цивілістів України» проведена науково-практична конференція, присвячена пам'яті професора, доктора юридичних наук, члена-кореспондента АН УРСР Василя Пилиповича Маслова.

Проведення такого заходу було започатковано ще у 2003 році і з того часу традиційно відбувається кожного року, збираючи вчених з провідних наукових установ і вищих навчальних закладів України, а також практичних робітників – суддів, нотаріусів, адвокатів, юрисконсультів.

У матеріалах збірника представлені результати наукових досліджень вчених з основних проблем цивільного, сімейного, житлового та господарського права.

Видання адресоване науковим робітникам, аспірантам, викладачам юридичних факультетів і вищих юридичних навчальних закладів, а також працівникам суду, адвокатури, органів юстиції, практикуючим юристам, іншим особам, які вивчають і застосовують цивільне, сімейне, житлове та господарське законодавство.

УДК 347
ББК 67.34

- © Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2016
- © Національна академія правових наук України, 2016
- © Харківський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації «Асоціація цивілістів України», 2016
- © Видавництво «Право», оформлення, 2016

ISBN 978-966-458-981-6

В. П. Маслов, ректор Харківського юридичного інституту (нині — Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого) у 1962–1987 роках

<i>Жилінкова О. В.</i> ОБОВ'ЯЗКОВІ ЛІЦЕНЗІЇ НА ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПРАКТИКИ	93
<i>Жорнокуй Ю. М.</i> УЧАСТЬ КОРПОРАТИВНОГО СЕКРЕТАРЯ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА У ВИРІШЕННІ КОРПОРАТИВНОГО КОНФЛІКТУ	95
<i>Жорнокуй В. Г.</i> ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕМАЙНОВИХ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ У ПРЕДМЕТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	98
<i>Зеліско А. В.</i> ОБОВ'ЯЗОК ЛОЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ ЩОДО ІНТЕРЕСІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА	100
<i>Игнатенко В. Н.</i> СУБ'ЄКТЫ ЗАВЕЩАТЕЛЬНОГО ВОЗЛОЖЕНИЯ	103
<i>Исаев А. Н.</i> К ВОПРОСУ О НАСЛЕДОВАНИИ НАЛИЧНЫХ ДЕНЕГ	105
<i>Крат В. І.</i> ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕДІЙСНОСТІ ЗАПОВІТУ	108
<i>Коробцова Н. В.</i> ПРАВО НА ТАЄМНИЦЮ МЕДИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: НЕВИРШЕНІ ПИТАННЯ	110
<i>Кочин В. В.</i> ОБ'ЄКТИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	112
<i>Кривобок С. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ МАЙНА ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В ПРОЦЕСІ ПРИВАТИЗАЦІЇ	115
<i>Кривошеїна І. В.</i> ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	118
<i>Кухарев О. Є.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ ПІСЛЯ СМЕРТІ ВІДЧУЖУВАЧА	120
<i>Міненкова Н. О., Печений О. П.</i> ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ НЕДІЙСНОСТІ ЗАПОВІТУ	123
<i>Над'юн В. В.</i> АНАЛІЗ СТАТТІ 65 СІМЕЙНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	125
<i>Новохатська Я. В.</i> ЗДІЙСНЕННЯ ПОДРУЖЖЯМ ПРАВА СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ	128
<i>Первомайський О. О.</i> ПРАВО НА ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ	131
<i>Панова Л. В.</i> ЩОДО ПОНЯТТЯ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ	134
<i>Пономаренко О. М.</i> К ВОПРОСУ ОБ УЧАСТИИ РЕБЕНКА В ЗАКЛЮЧЕНИИ СЕМЕЙНЫХ ДОГОВОРОВ	137

<i>Піддубна В. Ф.</i> ЩОДО ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ОБОВ'ЯЗКУ ДЕРЖАВИ ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ПОТЕРПІЛОМУ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК ЗЛОЧИНУ	140
<i>Пленюк М. Д.</i> ПРО ПРАВОВУ ПРИРОДУ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ В ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ	142
<i>Пучковська І. Й.</i> ПРО ОСОБИСТІ ТА РЕЧОВІ ВИДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	144
<i>Розгон О. В.</i> НАБУТТЯ АВТОМОБІЛЯ ЗА ДОВІРЕНІСТЮ	147
<i>Савченко А. С.</i> РЕКОНСТРУКЦІЯ: «ПРЕЗИУМОВАНА» ВЛАСНІСТЬ ЧИ САМОЧИННЕ БУДІВНИЦТВО	149
<i>Сіщук Л. В.</i> ВІДЧУЖЕННЯ ЧАСТКИ У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТОВ ЗА ДОГОВОРОМ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ: ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ	151
<i>Соловійов О. М.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО АВТОНОМНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ «МАЙНА», ЗАСНОВАНОЇ НА СТАТТІ 1 ПРОТОКОЛУ № 1 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ	155
<i>Сурженко О. А.</i> МАЙНОВІ ПРАВА У СКЛАДІ СПАДЩИНИ	159
<i>Сеник С. В.</i> НЕДОЛІКИ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СТАТТІ 208 ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	162
<i>Суц О. П.</i> ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ІНСТИТУЦІЙНИХ ІНВЕТОРІВ	165
<i>Тарасенко Л. Л.</i> ВИНАХІД (КОРИСНА МОДЕЛЬ) ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	168
<i>Таш'ян Р. І.</i> МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ВІДНОСИН (ЦИВІЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ)	171
<i>Тутицька Є. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗМІНИ ТА РОЗІРВАННЯ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ	173
<i>Ус М. В.</i> ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДОГОВІРНИХ І ДЕЛКТНИХ ВИМОГ ПРИ ПОРУШЕННІ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ДОГОВОРОМ ТІЛООХОРОННИЦТВА	177
<i>Ходько Ю. Е.</i> ЛЕЖАЧЕЕ НАСЛЕДСТВО – ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕЖИМА	180
<i>Цюра В. В.</i> ВЧЕННЯ ПРО ПРЕДСТАВНИЦТВО У ПРАЦЯХ НЕРСЕСА ЙОСИПОВИЧА НЕРСЕСОВА	182
<i>Чалий Ю. І.</i> ОСВІТА ЯК СФЕРА ПРОЯВУ ПРИВАТНИХ ТА ПУБЛІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ	185

бачено, що виконання власником та наймачем жилого будинку і жилого приміщення приватного житлового фонду робіт з переобладнання та перепланування зазначених об'єктів, які не передбачають втручання в несучі конструкції та/або інженерні системи загального користування, не потребує отримання документів, що дають право на їх виконання. Після завершення зазначених робіт введення об'єкта в експлуатацію не потребується.

Разом з тим, відповідно до п.5 ч.1 ст. 189 Житлового кодексу УРСР, особи, винні у незаконному переобладнанні та/або переплануванні жилих будинків (квартир), інших жилих приміщень, призначених та придатних для постійного або тимчасового проживання, нежилых приміщень, розташованих у жилих будинках, та/або використанні їх не за призначенням несуть кримінальну, адміністративну або іншу відповідальність згідно з чинним законодавством.

У зв'язку з чим постає питання, якого роду та в який спосіб повинна бути здійснена реконструкція об'єкта нерухомості для настання цивільно-правових наслідків, які свідчитимуть про самочинне виконання тих чи інших будівельних робіт. Адже не кожний реконструйований об'єкт нерухомого майна є самочинним.

Так, в залежності від виду поліпшення експлуатаційних показників об'єкта реконструкції будівництво поділяється на перепланування та переобладнання об'єктів нерухомості. А залежно від просторової зміни параметрів об'єкта реконструкції – на прибудову, надбудову та вбудову.

Відповідно до положень Правил утримання жилих будинків та прибудинкових територій до елементів перепланування жилих приміщень належать: перенесення і розбирання перегородок, перенесення і влаштування дверних прорізів, влаштування і переустаткування тамбурів, прибудова балконів на рівні перших поверхів багатоповерхових будинків.

У свою чергу, переобладнання – це влаштування в окремих квартирах багатоквартирних будинків індивідуального опалення та іншого інженерного обладнання, перенесення нагрівальних, сантехнічних і газових приладів; влаштування і переустаткування туалетів, ванних кімнат, вентиляційних каналів.

Таким чином, перепланування та переобладнання є результатом внутрішніх перетворень існуючого об'єкта реконструкції шляхом поліпшення його техніко-експлуатаційних показників. Тоді як, прибудова, надбудова та вбудова є результатом перетворення існуючого об'єкта

нерухомості шляхом його реконструкції, яка спрямована на зміну об'ємно-планувальних параметрів об'єкта.

Так, під прибудовою (до житлового будинку), відповідно до Інструкції про порядок проведення технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна, слід розуміти вид реконструкції, при якій збільшується площа забудови об'єкта нерухомості шляхом створення нових об'єктів (елементів, частин), що безпосередньо прилягають до зовнішніх стін будинку. Надбудова – це вид реконструкції, при якій збільшується площа житлового будинку шляхом улаштування над його верхнім поверхом одного або декількох додаткових поверхів.

У законодавстві відсутнє визначення такого виду реконструкції, як вбудова, тому виходячи із архітектурно-конструктивних та планувальних рішень у будівництві, вбудова або вбудоване приміщення – це будівельний об'єкт, який розташований в межах огорожувальних конструкцій основного об'єкта нерухомості.

Отже, перепланування та переобладнання об'єкта нерухомості є способами реконструкції, проте дозвіл на їх здійснення не потрібен, якщо будівельні роботи не зачіпають конструктивних та інших характеристик надійності та безпечності будов, а відтак позбавляють перебудований об'єкт нерухомості ознак самочинного будівництва. Реконструкція будівлі здійснена шляхом збільшення її площі (прибудова, надбудова), кількості чи складу (вбудова) супроводжується визнанням права власності на збудований об'єкт та його подальшою реєстрацією.

Сіщук Л. В.,

кандидат юридичних наук, науковий співробітник Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

ВІДЧУЖЕННЯ ЧАСТКИ У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТОВ ЗА ДОГОВОРОМ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ: ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Як показує наукова і практична складова, в сучасних умовах розвитку цивільного обороту особливу увагу як більшості вчених, так й практиків

привертає продаж на ринку капіталів корпоративних прав учасників товариств з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ), свідченням чого є як значна кількість наукових публікацій, присвячених дослідженню цього питання, так і значна кількість справ, які мають місце у судовій практиці, що зумовлює необхідність здійснення аналізу і тлумачення нормативних положень у цій сфері.

Пояснюється така ситуація, по-перше, створенням та функціонуванням в сфері підприємництва значної кількості ТОВ як однієї із найбільш доступної та привабливої форми корпоративного інвестування, а, по-друге, незначною кількістю учасників (незважаючи на те, що закон передбачає можливість участі до 100 осіб), що забезпечує стабільність та гарантує ефективність ведення бізнесу. Із урахуванням наведеного, механізм правового регулювання порядку відчуження корпоративних прав має бути спрямований на забезпечення охорони майнових прав та інтересів товариства і його учасників, з одного боку, та набувача корпоративних прав, з іншого боку. Тому звертається увага на ряд особливостей, притаманних відносинам, які виникають при відчуженні корпоративних прав у ТОВ, що, як правило, оформлюються договором купівлі-продажу.

В першу чергу при укладенні договору сторони зобов'язані дійти згоди щодо всіх істотних умов договору, однією з яких обов'язково має бути предмет договору, що впливає з ст. 638 ЦК України, інакше договір буде вважатися таким, що не укладений та не створюватиме правових наслідків для його сторін.

При відчуженні корпоративних прав у ТОВ, як показує практика правозастосування, питання про предмет договору вирішується у кожному конкретному випадку по-різному. В одних випадках укладається договір, предметом якого є корпоративні права, визначення яких міститься у ч. 1 ст. 167 ГК України, що є підставою для застосування зазначеного терміна у правовій площині. В інших випадках спостерігається тенденція до укладення договору, предметом якого є частка у статутному капіталі, що зумовлено нормами ст. 147 ЦК України і ст. 53 Закону України «Про господарські товариства», в яких визначаються загальні правила переходу частки у статутному капіталі ТОВ. У наукових колах така ситуація пояснюється відсутністю законодавчого визначення поняття «частки у статутному капіталі» та відсутності правових механізмів, які б прямо передбачали порядок відчуження корпоративних прав як таких. Наведені законодавчі розбіжності і прогалини зумовлюють різне

трактування предмета договору купівлі-продажу у корпоративній сфері, що впливає й на процедуру відчуження корпоративних прав та їх набуття третіми особами.

Так, нормативні положення виокремлюють як окремих об'єкт цивільних прав частку у статутному капіталі, що відноситься законодавцем до майна, яким відповідно до ст. 190 ЦК України визначається річ, сукупність речей, а також майнові права і обов'язки. Водночас перелік об'єктів цивільних прав, що можуть перебувати у цивільному обороті, визначений ст. 177 ЦК України, є невичерпним. При цьому зазначені норми не містять положень, які б обмежували чи забороняли відносити до об'єктів цивільного обороту корпоративні права, що й має місце на практиці.

Якщо звернутися до граматичного тлумачення словосполучення «частка в статутному капіталі», то з буквального розуміння випливає, що частка – це частина статутного капіталу. І. В. Спасиво-Фатєєва з цього приводу зазначає, що статутний капітал не існує окремо як об'єкт цивільного права. Статутний капітал – поняття бухгалтерське, запозичене правом для своєї мети. Відповідно до Закону України «Про господарські товариства» статутний капітал господарського товариства формується із вкладів, якими можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку (ч. 1 ст. 13). З наведеного випливає, що об'єктами цивільних прав виступають гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права. Разом з тим, особливістю внесення таких об'єктів до статутного капіталу товариства є те, що вони стають власністю товариства, а не його учасників (засновників). Набуваючи статусу учасника товариства, особа наділяється сукупністю прав і обов'язків щодо цього товариства, що визначається розміром її частки у статутному капіталі. Тому в науковій доктрині панує думка, що частку як частину капіталу слід розуміти лише з економічної точки зору. У правовому полі частка, яку особа набуває при вступі до товариства, визначає комплекс майнових і немайнових прав і обов'язків, які учасник має щодо товариства, що за своєю природою є корпоративними.

Термін «корпоративні права» як об'єкт цивільних прав також трактується по-різному, а саме: 1) як особлива категорія майна зі специфічним правовим режимом (О. М. Вінник); 2) як сукупність «елементарних» прав, що поділяються на майнові та немайнові і можуть бути самостій-

ними об'єктами цивільних прав (В. М. Кравчук); 3) як майнові права, що відчужуються на підставі договору, та немайнові права, що виникають у нового учасника на підставі закону та установчих документів корпоративної організації (В. І. Цікало).

Із висловленими міркуваннями, звичайно, можна погодитися, оскільки зазначені твердження вказують на сучасні реалії недосконалості корпоративного законодавства та наслідки його застосування на практиці, але не відображають тенденцій до створення удосконаленої версії правової регуляції у корпоративній сфері. Вимоги сьогодення вказують нам на прогалини, які необхідно заповнити, виходячи з потреб ринкової економіки, залучення іноземних інвестицій, підвищення фінансових показників товариства тощо. Все це зумовлює потребу у сприйнятті поняття корпоративних прав як самостійного об'єкта, що може вільно обертатися на ринку капіталів. Адже штучне розведення в часі майнових і немайнових корпоративних прав як об'єктів цивільного обороту зумовлює набуття цих прав у різний момент часу та на різних правових підставах – договорі і законі. Такі обставини зумовлюють ряд зловживань учасниками ТОВ, які не виявляють наміру придбати частку у визначеному законом порядку та позбавляють такої можливості інших осіб, що негативно впливає на оборот таких об'єктів на ринку капіталів. Зокрема, мова йде про ситуації, коли особа набуває за договором майнові права, проте стати учасником ТОВ не має можливості через: 1) відсутність кворуму загальних зборів ТОВ, якщо відчужується частка розміром 50% і більше; 2) неповідомлення товариством про час і місце проведення загальних зборів на підставі відсутності у набувача статусу учасника; 3) неможливості отримання набувачем інформації про діяльність ТОВ до моменту набуття статусу учасника; 4) неможливості проявити ініціативу про скликання позачергових загальних зборів тощо.

Така відсутність комплексу корпоративних прав у набувача частки до моменту внесення змін до статуту на загальних зборах та до ЄДР є гарантією не стільки охорони прав і майнових інтересів товариства і учасників, а швидше законною підставою для можливості зміни контролю у товаристві шляхом зміни розміру часток учасників внаслідок збільшення статутного капіталу ТОВ до моменту набуття третьою особою статусу учасника, доведення ТОВ до банкрутства та виведення активів з товариства тощо. Адже інструментаріями охорони і захисту прав товариства та його учасників є визначені законом гарантії, а саме перед-

бачено: 1) обов'язок учасника, який відчужує частку, повідомити товариство та учасників про намір здійснити продаж своєї частки чи її частини; 2) переважне право учасника на купівлю частки перед третіми особами; 3) визначення однакових умов продажу частки як для учасників і товариства, так й для третіх осіб; 4) можливість закріплення у статуті положення про заборону відчуження частки у статутному капіталі третім особам.

З урахуванням наведеного, приходимо до висновку, що корпоративне право заслуговує на окреме місце серед об'єктів цивільних прав. Застосований законодавцем термін «частка» – це тільки правова форма, що визначає сукупність майнових і немайнових прав, які мають вартісний характер, що переходять від учасника до інших осіб. Таке трактування поняття «корпоративні права» сприяло б удосконаленню механізму їх відчуження як єдиного неподільного об'єкта, що переходить в один момент часу, яким слід визначати момент укладення договору.

Соловійов О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРО АВТОНОМНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ «МАЙНА», ЗАСНОВАНОЇ НА СТАТТІ 1 ПРОТОКОЛУ № 1 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Згідно з першим реченням ч. 1 ст. 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Європейська конвенція з прав людини) «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм *майном*»¹. Прихильники «розширеного переліку об'єктів» правовідношення власності звертають увагу на найменування ст. 1 Протоколу № 1 Європейської конвенції з прав людини («Захист

¹ Наведена норма є результатом офіційного перекладу положень Конвенції на українську мову, затвердженого Міністерством закордонних справ України від 27.01.2006 р.